

EGY OSZTÁLY SZLENGJE
— ZÁRÓDOLGOZAT —

SZEMÁN ANIKÓ
IV. magyar

I. A SZLENG JELENSÉGÉRŐL

Dolgozatom témája a diákszleng, közelebbről egy debreceni középiskolai osztály nyelvhasználatának, szlengjének vizsgálata elsősorban szociolingvisztikai alapon. Azonban úgy vélem, hogy e munka keretében is helyénvaló bevezetés gyanánt néhány szóban magára a szleng jelenségre kitérni.

Magyarországon egészen az 1980-as évekig nem létezett modern értelemben vett szlengkutatás, ugyanis a „magyar nyelvtudomány figyelme hagyományosan csak az olyan nyelvi rétegekre irányult, amelyeknek a nemzeti nyelv szempontjából kiemelkedő szerepet tulajdonítottak. A szleng mint perifériálisnak hitt nyelvi jelenség nem keltette fel igazából nyelvészeink érdeklődését” — olvasható az újabb szlengirolalom egyik alapművében (KIS 1997: 237-8). Szerencsés fejlődésnek tekinthető, hogy napjainkban már kezdik felismerni a szlengnek a magyar nyelv életében betöltött szerepét, bár az egységes, általánosan elfogadott meghatározás még mindig hiányzik nyelvészeti irodalmunkból (KIS 1997: 239). „Mindenki felismeri a szlengszavakat, de senki nem tudja pontosan meghatározni, hogy mi a szleng. Mindenki tud példát mondani a szlengre, meghatározásaink mégis nagymértékben eltérnek egymástól” — fogalmazza meg az egyik alapproblémát Kövecses Zoltán KÖVECSES ZOLTÁN (1997: XIX).

Elsőként tekintsük át, hogy a leginkább hozzáférhető, gyakran forgatott lexikonok, kéziszótárak milyen definíciókat adnak meg! „Nagyvárosi (eredetű) zsargon, argó.” (ÉKsz. 1298) „1. főként nagyvárosi embereknek az alvilági elemektől átvett szavakkal tarkított, a köznyelvtől eltérő szóhasználat 2. vmely társadalmi réteg, csoport sajátos szóhasználat.” (IdSzKKsz.764) A Világirodalmi Lexikonban pedig ez olvasható a szlengről: „a csoportnyelvek nemzetközileg elterjedt megjelölése az angol nyelvterületen. A magyar szóhasználatban leginkább a diáknyelv, jassz nyelv és a zsargon szinonimája”

(VilirLex. XIV, 509). A Nyelvművelő Kézikönyvben nem szerepel a szleng kifejezés, hanem a zsargon szó alatt ad meg az előzőekhez hasonló meghatározást (NyKk. II, 1287). Az idézett művek tehát csupán a tolvajnyelvre vonatkoztatva, vagy a csoportnyelvre kiszélesítve használják a szleng kifejezést. A legújabb szakirodalmak azonban már túllépnek ezeken a szűk körű, leegyszerűsítő értelmezéseken, és számos új szempontot vetnek fel a szleng jelenségével kapcsolatban. Így KIS TAMÁS munkája is, amelyben a szerző hangsúlyozza, hogy a szleng nem egyszerűen a modern kor városi népnyelve, hanem ennél térben és időben is elterjedtebb jelenség, „nyelvi univerzálé”; kialakulásának pedig „egyik alapvető, talán legfontosabb feltétele egy olyan közösség, amelynek tagjai napi intenzív beszédkapcsolatban állnak egymással... Ennek megfelelően a szleng minden beszélt nyelvnek minden korszakában jelen van.” (KIS 1997: 241). Vagyis, mivel a szleng kialakulása mindig a beszélőközösségekben történik, elvileg annyi szlengről beszélhetünk egy nyelvben, ahány beszélőközösség létezik (KIS 1997: 247). Ez is igazolja a jelenség meglehetősen sokrétű jellegét. Az utóbbira hívja fel a figyelmet KÖVECSES ZOLTÁN is, amikor leszögezi: „A szleng sokkal összetettebb jelenség annál, mint hogy egyetlen tulajdonsággal meghatározható lenne.” (KÖVECSES 1997: XIX-XX). Éppen ezért számos tényezőt vesz sorra kérdések formájában a minél pontosabb definiálás érdekében. Többek között a következő kérdésekre keresi a választ: Kik használják a szlenget? Hol beszélik a szlenget? Mennyire elfogadott nyelv a szleng? Milyen kommunikációs módban használják a szlenget? Milyen beszédstílusban fordul elő a szleng? Milyen fajta gondolkodás tükröződik a szlengben? Milyen nyelvi cselekvést végzünk a szlenggel? (KÖVECSES 1997: XX-XXXII).

Látható, hogy rendkívül nehéz feladat tömören, ugyanakkor minden lényeges szempontot szem előtt tartva meghatározni a szleng fogalmát, amire pedig szükség van. Napjaink sokféle definíciói közül itt a HOFFMANN OTTÓ tanulmányában (A diáknyelv/diákszleng „természetrájról”) olvashatót idézem, mely viszonylag jól ragadja meg az adott jelenséget: „a szleng azokat a sokszor

kérészetű, újonnan képzett vagy kölcsönzött szavakat, kifejezéseket, vagy a régieknek új jelentésváltozatait, elferdített formáit tartalmazza, melyeket egy-egy beszélőközösség a köznapi érintkezésben tréfás hangulatkeltésre, játékoságra, képszerű kifejezésre, nyomatékosításra alkalmaz. A szleng tehát sajátos nyelvhasználati forma, beszédstílus, a beszéd egyik műfaja.” (HOFFMANN 1996: 239).

Napjainkban tehát a szlengkutatás újabb — vagy talán az első igazi — korszakát éli. Egyre több nyelvész utasítja el azt a vélekedést, mely szerint a szleng nyelvi deviancia, amivel foglalkozni sem érdemes, ehelyett újabb és újabb munkák foglalkoznak érdeemben is, hozzáértően a kérdéses jelenséggel. „A szleng ugyanis mind nyelvi, mind nyelvészeti szempontból kiváló kutatási terep, amellyel nemcsak színes, humoros kifejezései miatt érdemes foglalkozni — egyfajta nyelvmegújító, -frissítő funkcióját vizsgálva —, hanem e terület olyan nyelvtörténeti, nyelvfejlődési „kísérleti laboratórium”-nak is felfogható, amely a nyelv és a társadalom, a nyelv és az egyén kapcsolatára rendkívül érzékenyen reagál.” (KISS 1997: 238-239).

II. A DIÁKNYELV/DIÁKSZLENG

Az újabb szlengkutatás azt vallja, hogy a szleng nem homogén nyelvváltozat, az „mindig a kiscsoportokban születik és működik, csak a nyelvész absztrahál bizonyos közös tulajdonságok alapján szlengtípusokat” (KIS 1997: 247). KIS TAMÁS az absztrakció foka szerint három szintet különböztet meg a szlengben: 1. kiscsoport-szlengek, 2. nagycsoport-szlengek (ezen belül további két nagyobb fajta: a helyi szlengek és a szakszlengek), 3. közszleng (KIS 1997: 248-50). Ennek alapján a diáknyelv a nagycsoport-szlengek illetve a

szakszlengek közé sorolható, melyek érdeklődés, hobbi, foglalkozás alapján összetartozó csoportokban fejlődnek ki. A diáknyelv tehát egy típus a szlengek között és nem maga a szleng, ahogyan azt egyes kutatók állították illetve állítják a nyelvészeti irodalomban. (KÖVECSEK ZOLTÁN szerint a szlenget az ún. ifjúsági nyelvvel azonosítók az téveszthette meg, hogy a szlenget a fiatalok használják leginkább saját életstílusuk, életszemléletük kifejezőjeként, ami azonban nem jelenti azt, hogy más korosztály egyáltalán nem használna szlenget (KÖVECSEK 1997: XXI.)

A diáknyelv kutatásának fontosságára már az első magyar diákszótár írója, DOBOS KÁROLY is felhívta a figyelmet: „a diáknyelv egyik legérdekesebb példa a nyelvfejlődés átmeneti állapotának megvilágítására, amelyben az egyes szavak, képzők, sajtószereplések, elváltozások, hogy úgy mondjam, még a lét és nem lét határán küszködnek s forronganak” (DOBOS 1998: 8-9). Azonban a diáknyelv, illetve az ún. ifjúsági nyelv csak az 1960-as évektől került igazán a nyelvészeti érdeklődés középpontjába. (Ez persze még továbbra sem változtatott magának a szleng jelenségének negatív megítélésén!) Az ún. ifjúsági nyelv terminus is ekkor bukkant fel először a szakirodalomban KOVALOVSKY MIKLÓS tanulmányában (Az ifjúság nyelvről. Valóság, 6/5). A szerző szerint az ötvenes-hatvanas évek történelmi—társadalmi tényezői, iskolapolitikája, valamint bizonyos lélektani okok a fiatalságot többé-kevésbé egységes társadalmi réteggé kovácsolták, kialakítva egy viszonylag egységes magatartásformát, és egy ehhez kapcsolódó sajátos nyelvhasználatot (KOVALOVSKY 1963: 66; lényegében ezt a felfogást vette át a hetvenes-nyolcvanas évek irodalma is, ld. BACHÁT 1986: 16). A fenti gondolatmenet szerint tehát a diáknyelv fokozatosan beolvadt az ifjúsági nyelvbe, amely az egész korosztályra kiterjedt, egységes, közös nyelv szerepét töltötte be. Ez a felfogás mára teljesen érvényét veszítette, mivel a szociológiai kutatások nyomán a nyelvészet is felismerte, hogy ma már nem beszélhetünk egységes ifjúságról (csupán ifjúsági csoportokról), ahogyan egységes ifjúsági nyelvről sem. Valójában ez a nyelvi egység nem is létezett, hiszen a szleng mindig

beszélőközösséghez kötődik, így bármiféle egységesítés, kategorizálás csak absztrakció eredménye (KIS 1997: 247).

Az ún. ifjúsági nyelvvel, diáknyelvvel foglalkozók számára kezdettől fontos kérdés volt a nyelvhasználat okainak feltárása. KOVALOVSKY MIKLÓS már említett tanulmányában a következőt írja: „Ennek a nyelvi elkülönülésnek indítóoka és ösztönzője nem annyira a titkosság, mint a tolvajnyelvben, hanem inkább a csoport összetartozásának, a beavatottságnak a kifejezése.” (KOVALOVSKY 1963: 67). MATIJEVICS LAJOS ennél jóval több releváns tényezőt sorol fel ezt a kérdést vizsgálva: „a közösséghez, a csoporthoz tartozás érzése, a kívülállótól való elkülönülés, szembeszegülés a felnőttekkel, a tréfálkozás, a csúfolódás, a gúnyolódás, az utánczás, a feltűnés, a vagánykodás és a konvencionális dolgok megváltoztatása.” (MATIJEVICS 1972: 17). A diáknyelv használatának okait újabban HOFFMANN OTTÓ három motívumcsoportba sorolta: 1. szemléletességre, játékosságra, változatosságra törekvés, 2. ellentét a tanulók között illetve a felnőttekkel, 3. teljes gátlástalanság (HOFFMANN 1996: 246-52). Nemcsak a diákszleng, hanem általában a szleng használatát is hasonlókkal magyarázzák ld. BENKŐ 1988: 228 és KÖVECSES 1997: XXXI, ugyanakkor KIS TAMÁS a zárt illetve nyitott csoportok szerint elkülöníti e sajátos nyelvi érintkezés okait KIS 1997: 253-5).

Szinte valamennyi szakirodalom a diáknyelv legsajátabb vonásai között emlegeti egyrészt az ötletességet, találékonyságot, másrészt a durvaságot, trágárságot. A legkorábbi ifjúsági nyelvi vizsgálatok nyelvművelő indíttatásúak voltak, így alapvető társadalmi feladatnak tekintették a fiatalok erkölcsi nevelését, nyelvi tiszteletlenségük, trágárságuk visszaszorítását (ld. KOVALOVSKY 1963: 75). Ez a törekvés később is megmaradt, mint ahogyan egy újabb diákszótár bevezetőjében GRÉTSY LÁSZLÓ megfogalmazta: „Mi ennek a nyelvnek elsősorban az értékeit, a szemléletességét igyekszünk bemutatni, fiatalabbak és idősebbek — azaz egykori fiatalok — épülésére egyaránt. A szitkozódó formulákat, a trágárságokat tehát mi mellőzzük. S bízunk abban, hogy fiataljaink is egyre inkább mellőzik majd.” (KARDOS – SZÜTS

1995: 11). (Véleményem szerint azonban e felfogás követői nem a ténylegesen létező diáknyelvet tárják fel, és mutatják be, csupán annak egy megrostált, csonka változatát. Én nem hajtottam végre a fentihez hasonló válogatást, így a szótárban maradéktalanul fellelhető az osztálytól gyűjtött anyag.) Ugyanakkor napjainkban megfigyelhető hogy ezek a nyelvűvelő jellegű ifjúsági nyelvi vizsgálatok fokozatosan beolvadnak az újabb szlengkutatásokba. (KIS TAMÁS a legérdekesebb példaként említi erre a jelenségre HOFFMANN OTTÓ szótárának áttekintő tanulmányát KIS 1997: 257.) Valójában a fent említett durvaság, trágárság (illetve itt említhetők meg a humoros, tréfás vagy éppen sértő kifejezések) nem csupán a diáknyelv sajátossága, hanem általában a szlengé. A szavak és kifejezések emocionális színezete tehát a szleng egyik alapvonása, ami erős érzelmi telítettségével magyarázható.

Végezetül a diáknyelv forrásairól (ld. KOVALOVSKY 1963: 72-4 és HOFFMANN 1996: 254-6). Elsőként az anyanyelvként elsajátított bázisnyelv említhető meg. Az innen származó szavak és kifejezések önmagukban, minden változás nélkül is a diáknyelv részévé válhatnak, de többnyire mégis más jelentéssel vagy új alakban történik meg ez. A tanult idegen nyelvekből, napjainkban elsősorban az angolból, szintén sok elemet vesznek át. Kedvelt forrásuk még HOFFMANN szerint emellett az argó, ugyanakkor állandó „utánpótlást kínálnak a fentiekén kívül a médiák, a művészetek, a fölkapott természetgyógyász, sport] és egyéb mozgalmak]; a sztárok; a divat minden ágazata; az autómárkák; modern, nyugtalan, feszültségekkel terhes, rohanó életformák tragikus eseményei, ellentmondásos világszenzációi; a kábítószer, a fenyegető tömegbetegségek (AIDS, tbc) terjedése; a bűnözés, az elszegényedés fokozódása stb.” HOFFMANN 1996: 255).

III. EGY OSZTÁLY SZLENGJE

Vizsgálatomat a debreceni Erdey-Grúz Tibor Vegyipari Középiskola egyik 11.-es osztályában végeztem el. A mellékelt kérdőívet a huszonnégy fős közösségből huszonhárman töltötték ki, egy tanuló betegsége miatt nem tudott részt venni a munkában. Így az osztály mindenképpen szignifikáns anyagot biztosított számomra. Az értelmezés céljából külön beszélgetést folytattam a diákok egy szűkebb csoportjával, ami maguknak a nyelvhasználóknak a megismerése szempontjából nagyon hasznosnak bizonyult. A gyűjtött nyelvi anyag feldolgozásában nagy segítségemre volt még az osztályát jól ismerő, így számomra fontos információkkal és észrevételekkel szolgáló osztályfőnök is. Alapvető szempontnak tekintettem a diákok szlengjének maguknak a nyelvhasználók oldaláról való megközelítését.

Az osztály szlengje több olyan adatot tartalmaz, amely összefüggésbe hozható a családi körülményekkel, ezért elsőként erre térek ki. Mint megtudtam, a legtöbben fizikai dolgozók (segédmunkások, szakmunkások) gyermekei, csupán néhány szülőnek van középiskolai illetve egy-két esetben felsőfokú végzettsége, ugyanakkor nagyon sokan munkanélküliek. A diákok jelentős része csonka családban él, mivel szüleik elváltak. Vagyis nagy általánosságban a gyerekek rendezetlen háttérrel rendelkeznek. Mit árul el minderről a nyelvhasználatuk? Az biztos, hogy a szülők megnevezései között olyanok is találhatóak, melyek nem kifejezetten harmonikus otthoni légkörre utalnak: Edward, góré, nyanya, ordibátor, sárkány; ugyanakkor (5-6) lány nagyon változatos és kedves formában szólítja szüleit: ancu, anyucika, anyus, apucika, apus, mami, nyuszi, papi, de a legáltalánosabbak mégis a következő alakok: fater, muter, öreg, ősök. Több diák úgy nyilatkozott, hogy számára a szülőt az osztályfőnök pótolja, illetve mások esetében kiegészíti. Ezt mutatják a következő elnevezések: Anci, Ancu, Anyánk, melyek közül az egyik vagy másik alakot mindenki feltüntette a kérdőíven. Hogy mennyire tudatos megnevezésről van itt

ab/w/ze/2 V

szó, erre utal az egyik lány rövid magyarázó mondata: „Ancu, mert második anyánk!” (A gyerekeknek — saját bevallásuk szerint — már jóval több „gondot” okoz, hogy a tanárnő ugyanakkor szigorú is.) Az osztályra általában jellemző, hogy azokat a tanárokat fogadja el, akikkel igazi személyes kapcsolatot tud kiépíteni. Őket nagyon szeretik, ezt a tanári ragadványnevekkel is kifejezik: Forgi papa, Meseszán (hangátvetéssel keletkezett, kifejezetten találékony név: Meszesán>Meseszán), Puszkó-Muszkó. Azonban a rideg, „csak tanítani akaró” (a diákok kifejezése) tanárok minden külső és belső hibája, hiányossága felnagyítódik, megsokszorozódik szemükben. A következő névadások, melyek egy-egy tulajdonság nyomán keletkeztek, érzelmi viszonyulásukat is kifejezi: Abszorpció/Ubul (magyarázata is tipikusan diáknyelvi: „hülye és kész mint a garfieldben a kutya”), Bambula/Kóma (bamba, néha elszundít órán), Dömper/Koca/Tonna-Donna (kövér), Gibbon/Kopasz Geci/Kopi (kopasz), Magda Marinkó (a keresztnéve után), Orrlik (nagy orrlyuka van), Witch of Vegyi (a gyerekek által az iskola legcsúnyábbnak ítélt tanára). Azt hiszem, a fenti példák jól szemléltetik a szakirodalom azon megállapítását, hogy a „szlengben beszélő a világot egyfajta erős érzelmi szűrőn keresztül szemléli. Ez az erős érzelmi viszonyulás a szlengben a szavak és kifejezések emocionális színezetében nyilvánul meg.” (KIS 1997: 245).

A tanári ragadványnevek többsége viselője testi vagy lelki tulajdonságára utal, esetleg konkrét alkalomhoz kötődik. (Az utóbbira példa a Fő breakes, ezt a nevet az iskola igazgatója egy önkormányzati napon kapta, amikor nagy közönségsikert aratva, a mai fiatalok külsejét öltötte magára.) Bármelyik ragadványnevet vizsgáljuk is, jól érezhető a diákok kritikus szemlélete, kíméletlen őszintesége, helyenként durvasága. A nevek között található olyan, amelyet felsőbb évfolyamoktól vettek át, ezek tehát öröklődnek az iskolában (pl. Csonti<Csontos, Witch of Vegyi), a legtöbb azonban az osztály találmánya. Előfordul, hogy egy tanárnak több ragadványneve is él egymás mellett (Dömper/Koca/Tonna-Donna), de ilyen esetben az egyik jobban megterhelt, az újabb nevek pedig gyakran a régiek teljes elhalványulásához vezetnek. A

ragadványnevek egyébként is a diákszleng tipikusan azon rétegéhez tartoznak, melyek nem időtállóak. „Természetszerűleg kérészéletűek az ún. okkaszializmusok, az alkalomszerű, többnyire egyetlen személyhez, osztályhoz, iskolához kötődő kreálmányok” — írja ezzel összefüggésben HOFFMANN OTTÓ (1996: 263).

A diákok közül mindenkinek van egy, de akár több ragadványneve vagy beceneve. A ragadványnevek többsége külső tulajdonságra, vonásra utal: pl. Birka/Boglyas/Kazal (göndör haj), Gebe/Rozinante (vékony testalkat), Kacsa/Kacsaszír (zsíros haj), Kecske (kecskeszakáll), Szsz<szuper szőke (nagyon szőke, csinos lány). Találunk cselekvés után létrejöttet is, pl. Bolha/Bóha (távolugrásban a legjobb), Féllábú (a térdműtete után sokáig bicegett), Jocker (mindig nevet), Körömpörkölt (dulakodás alkalmával letört a körme). Kifejezetten belső tulajdonságra utaló ragadványnév a Káosz (zűrzavar van a fejében). FÜLE BERNADETT ezzel a témával foglalkozó dolgozatában azt hangsúlyozza, hogy a ragadványnevek pedagógiai szempontból komoly figyelmet érdemelnek, mivel a tanár számára is sok ismeretlen tulajdonságra világíthatnak rá, ugyanakkor a tanárnak észre kell venni az innen eredő lelki sérüléseket (FÜLE 1990: 21). Ebben az osztályban egy-két sértőnek tekinthető ragadványnév fordul elő: Liszteszák (kövér), Zsírgörce (pattanásos orrú), viszont a kérdőívekből az is nyilvánvalóvá vált (ami azután szóban is megerősítést nyert), hogy ezeket csak néhányan használják. Vagyis a beszélőközösség többsége nem fogadja el, így nem is válhat általánossá. A diákok ismerik saját ragadványneveiket, és már az évek során megszokták, elfogadták azokat. Az osztályfőnök bár tud ezekről a nevekről, nem használja a gyerekek megszólítására, ezzel szemben a beceneveket már inkább. Feltűnő, hogy a ragadványnevek között sok (összesen tíz) állatnév akad: pl. Kakas/Kópé (zselézett haj), Kutya (sokat beszél), Ló (mindenhová rohan, vágtazik). Mint kiderült, ez nem véletlen. Bár az osztályból csak hat tanuló vidéki, de a debreceniek közül is többen élnek külvárosi, falusias környezetben, ahol

gyakoriak a háziállatok. Emellett megemlíthető, hogy a diákok környezetvédelmi és vízgazdálkodási szakosként imádják a természetet, az állatokat.

A huszonnégy főből tizenhat diáknak van ragadványneve (amiből 14 általánosan használt), a többieknek pedig beceneve (a ragadványnév egyébként nem zárja ki itt sem a becenév meglétét). Ez pedig az összeszokottságot, az erős közösségi jelleget bizonyítja, amit az osztályfőnök és a diákok is megerősítettek. Itt tartom fontosnak megjegyezni, hogy rendellenességgel született osztálytársuk testi hibájára senki nem utalt ragadványnévvel, viszont beceneve ennek a tanulónak is van, ami azt mutatja, hogy elfogadták társukat „megbélyegzés” nélkül. Egyetlen diák nem tudott a három év alatt még beilleszkedni az osztályba, az ő ragadványneve: *Borisz Godunov*, mivel egyik szülője orosz származású. A diákok szerint ez a társuk más, így neve mindenképpen utalhat a közösségen kívüliségre, „idegenségére” is. (Ebben az esetben nem egyoldalú kirekesztésről van szó, mert az illető diák sem akar tagja lenni a közösségnek.)

A kérdőívek kitöltéséből arra következtettem, hogy az osztályban a fiúk és a lányok között is egy-két központi egyéniség van. Ők szinte minden kérdésre válaszoltak, ezek a feleletek részletesek és pontosak, valamint szellemesek és nyíltak. Náluk szinte valamennyi legjobban megterhelt szó és kifejezés olvasható, de ők jegyezték le a legtöbb olyan szlengszót, az utolsó feladatban, melyre konkrétan nem kérdeztem rá, de gyakran használják. Közülük való az a diáklány, aki külön jelezte saját ragadványnevét (*Jocker*), ami a legnépszerűbb az egész osztályban.

A diákok nyelvhasználatában nemek szerinti elkülönülést nem igazán tapasztaltam. (A nemek és a nyelvhasználat összefüggéséről: KISS 1995: 100-6.) Az ún. durva stílusjeggyel minősíthető adatok éppúgy megtalálhatóak a lányoknál és fiúknál. Hogy ez nem egyedi, kivételes jelenség, bizonyítja egy az egész országra kiterjedő diáknyelvi gyűjtés tapasztalata: „állíthatom, hogy a diákszleng alkalmazásában nincs különbség a lányok és a fiúk stílusa közt, legföljebb hangerőben, harsányságban s taglejtésben.” (HOFFMANN 1996: 264). Érdekes viszont, hogy KÖVECSES ZOLTÁN a férfiakat tipikusabb

szlengbeszélőknek tartja, mint a nőket, magát a szlenget pedig inkább a férfi életszemlélet kifejezőjének (KÖVECSES 1997: XX). (Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a szerző mindezt nem a diákszlengről állítja, hanem általában a szlengről.)

A legváltozatosabb és leghosszabb szinonimasort a fiúk, illetve a lányok megnevezései során adták a diákok. Életkorukból következően a legnagyobb érdeklődést ez, valamint az udvarlás, szerelem kérdésköre keltette fel. (Az utóbbi esetében viszonylag kevés kifejezést írtak, de a megadottak rendkívül megterheltek.) A téma népszerűsége tehát aktualitásából adódik. A diákok kérdéses szókincséről, kifejezőkészségéről a szakirodalmak általában kétségbeesve nyilatkoztak. KOVALOVSKY MIKLÓS például így ír: „elriasztó és kiábrándító fiúk és leányok „társalgási” stílusa is. Különösen feltűnő és visszataszító az a mód, ahogyan a fiúk a lányokról, udvarlásról (szerelmet nem mernék mondani), sőt magukkal a leányokkal beszélnek. Hallgatva őket, az a benyomásunk, hogy a két nem viszonyából hiányzik minden finomság, jó ízlés, hogy eszményiségről ne is szóljunk.” (KOVALOVSKY 1963: 70; ld. még HOFFMANN 1996: 251-2). Leginkább a fenti fogalomkör kapcsán mutatkozik meg a diákok lázadó attitűdje, erős különbözőségi vágya a nyelvi normától. Céljuk: feltűnést kelteni, meghökkenteni, különbözni. Ugyanakkor a vizsgált osztályban sokan nyilatkoztak úgy, hogy ők csupán a többség nyelvhasználatát követik. (*Mindenki így beszél, én nem lóghatok ki a sorból!*”) Vagyis mivel nem akarják kirekeszteni magukat a közösségből, nyelvükben is alkalmazkodnak hozzá, használják annak szlengjét. Ez pedig a csoport összetartozásának legnyilvánvalóbb jele (ld. KIS 1997: 255).

Szorosan a diákélethez kapcsolódó tárgyak, dolgok megnevezései kevésbé népszerűek az osztályban. Minden, ami közvetlenül a tanulással függ össze, nyelvükben egyértelműen és általánosan negatív megítélésű. Az osztálynaplónak pl. a következő elnevezéseit használják: *égetnivaló*, *faiskola*, *halál*, *halotti könyv*, *szarzsák*. Hasonlóan vélekednek az ellenőrző esetében is: *dögcédula*, *fásítási hely*, *fáskamra*, *tűzrevaló*. Az osztályzatok megnevezésénél a jeles (5) esetén

olyan körülírások fordulnak elő — szintén gyakran —, melyek arra utalnak, hogy sokak számára ez a jegy elérhetetlennek tűnik: álom, nem hiszem el, olyan nincs, olyat nem kapok. (Az osztály tanulmányi átlaga közepes, különösen az első két évben voltak ezen a területen komoly gondok, amit az is mutat, hogy az eredetileg 30 fős osztályból négyen bukás miatt távoztak.) Az az általánosnak tekinthető diáknyelvi vonás, hogy a legtöbb szinonimával az elégtelent illetik a tanulók, itt is jellemző, miközben a többi osztályzat alig kapott másféle elnevezést. Ezt a jelenséget MIZSÉR LAJOS egyik cikkében így magyarázza: „Egy percig sem hisszük azt, hogy ez a legnépszerűbb jegy, rengeteg megfelelőjének az alapja pszichés: a diák szüleit és önmagát igyekszik megnyugtatni, a felelősségre vonás lehetőségét a minimumra csökkenteni, s megmutatkozik az elkülönülési szándék is, hogy a kapott jegy értékét a kívülállók ne érthessék meg.” (MIZSÉR 1971: 418).

Befejezésül leszögezhető, hogy az osztály szlengje meglehetősen egységes képet mutat. Ez azt jelenti, hogy a szótárban is olvasható szavak és kifejezések között nem sok olyan található, mely elszigetelt, vagyis kevesek által használt. A leginkább megterheltek a tanárok és diákok ragadványnevei, a köszönési formák, a fiúk és lányok megnevezései. Ugyanakkor ezek mutatják a leggazdagabb, legváltozatosabb jelleget is. A gyűjtés nyilvánvalóan a beszélő-közösség nyelvének egy adott állapotát tudja csak felmutatni. Számtalan egyéb szóra, kifejezésre lehetne rámutatni, ebből a szempontból tehát a szótár közel sem teljes. Valószínű az is, hogy egy későbbi vizsgálat során ugyanebben a beszélő-közösségben újabb elemeket fedeznénk fel a nyelvükben, egyes régieket pedig már nem találnánk meg benne, mivel a diáknyelv változása és megújulása folyamatos.

IV. SZÓTÁR

SZOROSAN AZ ISKOLAI ÉLETTEL KAPCSOLATOS SZAVAK, KIFEJEZÉSEK

iskola: pari, szexipari, Vegyi (a saját iskolára); isi, oskola, sulej, sulesz, suli

kollégium; kollégista: disznóól, kolcsi, kolesz, koli, kóter; éhenkórász, hiéna, kolcsis, koleszes, koleszos, kolis, kolista, kollis, kóteres, zabagép

osztályfőnök: anci, ancu, anyánk, főnök, góré, második anyánk, of, ofi, ofifő, ofő, oszi, oszifő, oszifőnök, oszfő

tantárgyak:

irodalom: ircsi, magyesz, rodalom, rohadalom, szarcsi, szargép

angol: inglis, halál, nyelj

német: dajes, deutsch

történelem: ganaj, töci, törcci, törccsi, töresz, töri

földrajz: föci

matematika: matek

fizika: fika, fizi

kémia: habzás, kémcsi, kocatan, robbanás

biológia: biosz, dögtan

testnevelés: tesi, szadi

környezettechnika: káté, KT, technika

környezetvédelem: kávé, KV, védelem

természettudományos gyakorlat, gyakszi

analitika: anal, litika, tika

lyukasóra: áramszünet, holiday, lik, likas óra, luk, pihenőidő, üresjárat

ellenőrző: dögcédula, fásítási hely, fáskamra, tűzrevaló

napló: égetnivaló, faiskola, halál, halotti könyv, szarzsák

osztályzatok

ötös: álmom, kafa, király, legjobb, nem hiszem el, olyan nincs, olyat nem kapok,
príma

négyes: —

hármás: gömbi, középszer

kettes: görbe, görbül, görbülő

egyes: 11-es (két egyes), cövek, csőr, dákó, egységnyi, fa, fika, kampec, kampó,
kanyesz, karó, pálca, peca

bukás: bukfenc, bukta, hasalás, húzás, rántás, szar ügy, szívás, vágás

dolgozat: doga, dolesz, doli, halálos papír

iskolai zenés rendezvény: buli, nyálfolyás, suli-buli, teazsúr, vegyibuli, zsúr

büfé: böffentő, büf, büffencs, büffentő, büffentyű, büfi, büfike, kajálda, zabaosztó

ISKOLÁN KÍVÜL IS ELŐFORDULÓ SZAVAK ÉS KIFEJEZÉSEK

szülők:

anya: ancu, anya, anyu, anyucika, anyus, mami, muter, nyanya, nyuszi,
ordibátor, sárkány

apa: apa, apci, apucika, apcu, apu, apus, Edward, fater, góré, papa, papi

mindkettőre: ősök, öregék, öregemék, vének

lány: bébi, bige, buksza, bula, cica, cicus, csaj, csajszi, kurva, liba, luvnyák,
muff, nőke, oldalborda, pina, punci, spiné, szuka, tyúk

szép/csinos nő/lány: bombázó, bögyös maca, ciklon, irigye vagyok, jó bige, jó
bőr, jó csaj, jó karosszériás, jó muff, jó nő, kurva, megraknám, raknivaló, szép

fiú: csávó, farok, fasz, faszi, fickó, fiú, fütyi, genyó, hapsi, kan, kölyök, krapek,
muksó, pali, paskó, skac, srác

helyes férfi/fiú: álompali, casanova, jó csávó, jó ficsúr, jó hapi, jó hapsi, jó kis hapsi, jó pasi, jó skac, jó srác, macsó, nyálgép, pipec, szépfiú, tuti hapsi, zabálnivaló

valakinek barátja/barátnője van: bigézik, csaja van, csajozik, elcsavarták a fejét, fiúja van, fiúzik, foglalt, foglalt a WC, hapsizik, hülyítik, idióta, jár valakivel, járnak, nője van, pasizik, tiltott terület

szerelem: dúl a love, etyem-petyem, kangörccs, lamour, lamúr, lav, love, love story

udvarlás: bele van zúgva, bele van zuhanva, csajozás, felszedés, fűzés, hajtás, járás, kavarás, nyalakodás, nyomulás, pasizás, pedálozás, rá van kattánva

köszönés: csá, csá gec, csákó, csákány, csaó, csóka, cső, csősz, csőváz, csövi, csövike, csumi, csű, csűtíszta, háj, halihó, hello, hi, szasz, szeva, szevasz, szia, szió, szióka,

valami jó: állati, fasza, frankó, góré, halál jó, kibaszott jó, király, klassz, konkrét, kurva jó, pipec, sirály, tök jó, tökély, tuti, tuti jó

Az osztályban jelenleg legdivatosabb szó a sajt. Ezt akkor használják, ha valamire nem tudnak válaszolni.

RAGADVÁNYNEVEK

Diákok ragadványnevei: Birka/Boglyas/Kazal, Bóha/Bolha, Borisz Godunov, Féllábú, Gebe/Rozinante, Jocker, Kacsa/Kacsaszír, Kakas/Kópé, Kecske, Kutya, Körömpörkölt, Liszteszsák, Ló, Szs, Zsírögörccs

Tanárok ragadványnevei: Abszorpció/Ubul, Anci/Ancu/Anyánk, Bambula/Kóma, Csonti, Dömper/Koca/Tonna-Donna, Forgi papa, Gibbon/Kopasz geci/Kopi, Fő breakes, Magda Marinko, Meseszán, Orrlik, Puszkó-Muszkó, Wích of Vegyi

SZLENGVIZSGÁLAT

Nem: _____

Életkor: _____

Lakóhely: _____

Az alábbi kérdések segítségével a Ti sajátos szóhasználatotokat (a diáknyelvet) kívánjuk megismerni.

Válaszodban igyekezz valamennyi általad használt szót vagy kifejezést feltüntetni (lehetőleg minél többet)!

Most a kevésbé szalonképes kifejezéseket sem kell eltitkolnod!

Hogyan nevezitek egymás között az iskolátokat? _____

Milyen szavakat, kifejezéseket használsz a következőkre:

iskola: _____

kollégium: _____

lyukas óra: _____

napló: _____

kollégista osztálytárs: _____

osztályfőnök: _____

ellenőrző: _____

bukás: _____

iskolai zenés rendezvény: _____

diszkó: _____

büfé: _____

dolgozat: _____

osztályzatok: _____

szerelem: _____

valami jó: _____

udvarlás: _____

szülők: _____

Sorold fel az iskolátokban tanult tantárgyak általatok használt megnevezéseit!

Hogyan nevezitek egymás között?

a fiúk a lányokat: _____

a lányok a fiúkat: _____

a csinos lányt: _____

a helyes fiút: _____

Hogyan fejezitek ki, ha

egy lánynak barátja van:

---

egy fiúnak barátnője van:

Milyen köszönési formákat használtok egymás között?

Az osztályon belül milyen becenevek vannak? Magyarázd is meg azokat!

A tanároknak milyen ragadványnevei vannak, és miért kapták azokat?

Ha használsz olyan szót, kifejezést, amire nem kérdeztünk rá, ide leírhatod. Utalj a köznyelvi alakra is!

SZAKIRODALOM

1. BACHÁT LÁSZLÓ (1988): Az ifjúsági nyelv és változatai. In: A magyar nyelv rétegződése. Szerk. Kiss Jenő, Szűts László. Budapest
2. BACHÁT LÁSZLÓ (1986): Az ifjúság nyelve. In: Norma—átlag—eltérés. Szerk. Fülei-Szántó Endre. Pécs
3. BÁRCZI GÉZA (1932): A „pesti nyelv”. Budapest
4. BENKŐ LORÁND (1988): A történeti nyelvtudomány alapjai. Budapest
5. DOBOS KÁROLY (1898): A magyar diáknyelv és szótára. Budapest
6. ÉKsz.= Magyar értelmező kéziszótár. Szerk. JUHÁSZ JÓZSEF, SZÓKE ISTVÁN, O. NAGY GÁBOR, KOVALOVSKY MIKLÓS. Budapest, 1972.
7. FÜLE BERNADETT (1990). Ragadványnevek szociometriai vizsgálata egy ceglédi általános iskolában. Budapest
8. HOFFMANN OTTÓ (1996): Mini-Tini-Szótár. Pécs
9. Id.SzKKsz.= BAKOS FERENC: Idegen szavak és kifejezések kéziszótára. Budapest, 1994.
10. KARDOS TAMÁS – SZŰTS LÁSZLÓ (1995): Diáksóder. Budapest, é.n.
11. KISS JENŐ (1995): Társadalom és nyelvhasználat. Budapest
12. KIS TAMÁS (1996): A magyar szlengkutatás bibliográfiája. Debrecen
13. KIS TAMÁS (1997): Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához. Debrecen
14. KOVALOVSKY MIKLÓS (1963): Az ifjúsági nyelvről. Valóság, 6/5.
15. KOVALOVSKY MIKLÓS (1972): Diáknyelv. VilirLex. II.
16. KÖVECSES ZOLTÁN (1997): Szlengszótár. Budapest
17. MATJEVICS LAJOS (1972): A vajdasági magyar diáknyelv. Újvidék
18. MIZSÉR LAJOS (1971): Az érdemjegyek elnevezései a diáknyelvben. Magyar Nyelvőr, 95: 418-19.
19. NyKk.= Nyelvművelő Kézikönyv I-II. Főszerk. GRÉTSY LÁSZLÓ, KOVALOVSKY MIKLÓS. Budapest, 1983.
20. VilirLex.= Világirodalmi Lexikon. Főszerk. SZERDAHELYI ISTVÁN. Budapest, 1984-1996.